
**ECONOMIC ANALYSIS OF LEGAL ERRORS IN JUDGMENTS OF FIRST INSTANCE
CIVIL COURTS**

Gordana Vukelić, Ph.D

Belgrade Banking Academy – Faculty of Banking, Insurance and Finance – Belgrade, Republic
of Serbia gordana.vukellic@bba.edu.rs

Čedomir Gligorić, Ph.D

Belgrade Business School, Higher education institution for applied studies – Belgrade, Republic
of Serbia cedomir.gligoric@bbs.edu.rs

Abstract: The paper analyzes the impact of legal errors in judgments of first instance civil courts on the plaintiff decisions to initiate litigation and settlement. According to the authors, the main reason for errors is the information asymmetry that is faithful companion of litigation. On the basis of economic models, the authors came to the conclusion that a reduction in the probability of errors of type I and / or increase the probability of errors of type II increases the likelihood of bringing a lawsuit, regardless of the rule for allocation the litigation costs. At lower subjective probabilities of victory of plaintiff, the English rule requires more intensive decrease in the probability of errors of type I and intense increase in the probability of errors of type II in order to avoid bringing a lawsuit. The reason is the additional risk of paying the total sum of litigation costs. Since the information asymmetry inevitably leads to a certain number of errors in judgments, the authors analyze the impact of errors on the social efficiency and the possibility of their adjustment to the optimum level.

Keywords: legal errors in judgement, information asymmetry, filling suit, settlement, social cost of errors.

**EKONOMSKA ANALIZA GREŠAKA U PRESUDAMA PRVOSTEPENIH
PARNIČNIH SUDOVA**

Gordana Vukelić, Ph.D

Beogradska Bankarska Akademija – Fakultet za bankarstvo, osiguranje i finansije – Beograd, Republika
Srbija gordana.vukellic@bba.edu.rs

Čedomir Gligorić, Ph.D

Beogradska Poslovna Škola, Visoka škola strukovnih studija – Beograd, Republika
Srbija cedomir.gligoric@bbs.edu.rs

Резиме: U radu se analizira uticaj grešaka u presudama prvostepenih parničnih sudova na odluke tužioca o pokretanju parnice i sklapanju nagodbe. Osnovni razlog grešaka autori vide u asimetriji informacija koja je verni pratilac parnice. Na osnovu ekonomskih modela, autori su došli do zaključka da smanjenje verovatnoće greške tipa I i/ili povećanje verovatnoće greške tipa II, uvećava verovatnoću pokretanja parnice, nezavisno od primenjenog pravila za obračun parničnih troškova. Pri nižim subjektivnim verovatnoćama pobede tužioca, englesko pravilo zahteva intezivnije smanjenje verovatnoće greške tipa I i intezivnije povećanje verovatnoće greške tipa II, kako bi došlo do pokretanja parnice. Razlog je dodatni rizik plaćanja ukupnih parničnih troškova. Budući da asimetrija informacija neminovno dovodi do određenog broja grešaka u presudama, autori analiziraju uticaj grešaka na društvenu efikasnost i mogućnost njihovog svođenja na optimalni nivo..

Ključne reči: greške u presudi, asimetrija informacija, podnošenje tužbe, nagodba, društveni troškovi grešaka.

1. UVOD

Prilikom donošenja presude u prvostepenom parničnom postupku uvek postoji izvesna verovatnoća da će sudija izreći pogrešnu presudu. Parnični postupak odvija se u uslovima neizvesnosti i rizika. Iz ekonomskog ugla posmatranja, svaka greška, namerna ili slučajna, smanjuje društvenu efikasnost²¹. Osnovni razlog grešaka u presudama leži u asimetriji informacija. U uslovima potpune informisanosti, verovatnoća grešaka u presudama teži

²¹ Ispravna presuda parničnog sudije dovodi samo do preraspodele društvenog bogatstva.

nuli²². Međutim, sudija donosi presudu na bazi informacija koje su obezbeđene, većim delom, od strane samih parničnih stranaka. Informacije mogu biti netačne, nepotpune, nejasne ili pogrešno interpretirane²³. Greške u presudama obično su posledica nepotpunosti i nekompletnosti izvedenih dokaza ili pogrešne interpretacije dokaza. Potencijalne greške u presudama mogu se podeliti na: grešku *tipa I* – kada sudija donese presudu u korist lica koje je prekršilo pravnu normu u oblasti građanskopravnih odnosa i grešku *tipa II* – kada sudija donese presudu protiv lica koje nije prekršilo pravnu normu. Verovatnoća grešaka u presudama utiče na odluku oštećenog lica o podnošenju tužbe, na verovatnoću nagodbe i na visinu društvenih troškova parnice.

2. MODELI I SPECIFIČNOST – UTICAJ GREŠAKA U PRESUDAMA NA PODNOŠENJE TUŽBE

Bez obzira na vrstu greške u presudama (tip I ili II), verovatnoće grešaka utiču na odluke oštećenih lica o podnošenju tužbe. Pošto dva različita tipa grešaka daju drugačije podsticaje oštećenoj strani da pokrene parnicu, neophodno je analizirati uticaj grešaka korišćenjem ekonomskog modela²⁴. U modelu se polazi od sledećih pretpostavki: oštećeno lice je neutralno prema riziku; presuda se izražava u novčanim jedinicama; verovatnoća presude u u korist oštećenog lica zavisi od toga li je došlo do nastanka štetnog slučaja i od verovatnoće nastanka greške u presudi; tužilac formira verovatnoću pobeđe na bazi sopstvene procene; parnični troškovi parničnih stranaka su jednaki. U modelu se koriste sledeće oznake:

q1 - verovatnoća nastanka greške tipa I – sudija donosi presudu u korist lica koje je prekršilo pravnu normu

q2 - verovatnoća nastanka greške tipa II – sudija donosi presudu protiv lica koje nije prekršilo pravnu normu,

P - subjektivna verovatnoća pobeđe tužioca,

Ctužilac = Ctuženi = C - parnični troškovi

J – vrednost tužbenog zahteva (presuda izražena novčanim jedinicama).

U modelu se polazi od pretpostavke da je verovatnoća donošenja presude protiv lica koje je prekršilo pravnu normu veća od verovatnoće donošenja presude protiv lica koje nije prekršilo pravnu normu iz oblasti građanskopravnih odnosa. Matematički, ovaj uslov se može izvesti na sledeći način:

$$1 - q1 > q2, \quad \text{odnosno:} \quad 1 - q1 - q2 > 0. \quad (1)$$

Budući da tužilac polazi od subjektivne verovatnoće pobeđe P, kompozitna verovatnoća da će presuda biti doneta u korist oštećenog lica, može se izraziti kao:

$$P*(1 - q1) + (1 - P)*q2 \quad (2)$$

Prvi član izraza pokazuje verovatnoću da je tuženi prekršio pravnu normu i da sudija neće načiniti grešku pri donošenju presude, a drugi član istog izraza pokazuje verovatnoću da tuženi nije prekršio pravnu normu, ali će sudija načiniti grešku u presudi (doneće presudu u korist tužioca). Racionalni tužilac će podneti tužbu ako parnica stvara neto korist, odnosno ako je zadovoljen uslov:

$$[P*(1 - q1) + (1 - P)*q2]*J - C > 0 \quad \longrightarrow \quad [P*(1 - q1) + (1 - P)*q2]*J > C \quad (3)$$

Pri engleskom pravilu za obračun parničnih troškova²⁶, uslov pokretanja parnice, u ovom modelu, glasi:

$$[P*(1 - q1) + (1 - P)*q2]*J - (1-P)*2C \quad \longrightarrow \quad [P*(1 - q1) + (1 - P)*q2]*J > (1-P)*2C \quad (4)$$

Analizirajući izraze (3) i (4), pri zadatim uslovima modela, mogu se izvesti sledeći zaključci:

²² U analizi se apstrahuju faktori kao što su moguća korupcija sudija, namerno izricanje pogrešnih presuda, emocionalni faktori i sl.

²³ Više o tome u: R.Cooter, D.Rubinfeld, „Economic analysis of legal disputes and their resolution“, *Journal of Economic Literature*, 27, 1989, 1087.

²⁴ Model je modifikovan za potrebe rada i nalazi se u: M.Polinsky, S.Shavell, „Legal Error, Litigation, and the Incentive to Obey the Law“, *Journal of Law, Economics, and Organization*, 5/1, 1989, 99-108.

²⁵ Uslov pri američkom pravilu za obračun parničnih troškova gde svaka strana u sporu plaća svoje parnične troškove.

²⁶ Englesko pravilo za obračun parničnih troškova predviđa da strana koja izgubi spor plaća ukupne parnične troškove.

- Što je veća verovatnoća greške tipa I (q_1), pri ostalim nepromenjenim uslovima modela, manja je očekivana vrednost presude u odnosu na parnične troškove, što smanjuje podsticaje oštećenoj strani da podnese tužbu;
- Što je veća verovatnoća greške tipa II (q_2), uz ostale nepromenjene uslove modela, veća je očekivana vrednost presude, u odnosu na parnične troškove, što povećava verovatnoću podnošenja tužbe;
- Pri ostalim nepromenjenim uslovima modela, svaki porast subjektivne verovatnoće pobeđe tužioca (P) i/ili povećanje vrednosti spora (J) povećava verovatnoću podnošenja tužbe, a svaki porast parničnih troškova (C), smanjuje verovatnoću podnošenja tužbe.
- Ako je subjektivna verovatnoća pobeđe tužioca jednaka 50%, neto korist od parnice nezavisna je od načina obračuna parničnih troškova (američko vs englesko pravilo). Ako je subjektivna verovatnoća pobeđe tužioca ispod 50%, pri zadatim uslovima modela, englesko pravilo demotiviše tužioca da pokrene parnicu, u većoj meri nego američko pravilo. Pri ostalim nepromenjenim uslovima modela, englesko pravilo zahteva nižu verovatnoću greške tipa I (q_1) i višu verovatnoću greške tipa II (q_2), kao uslov pokretanja parnice, naspram američkog pravila. Razlog leži u dodatnom riziku tužioca, jer englesko pravilo zahteva da stranka koja izgubi u parnici mora platiti ukupne parnične troškove ($2C$).

Primena engleskog pravila, smanjuje verovatnoću grešaka u presudama. Naime, činjenica da strana koja izgubi spor plaća parnične troškove drugoj strani, povećava podsticaje za ulaganjem većeg napora u pružanju dokaza i otkrivanju informacija. Međutim, krajnji efekat obelodanjivanja informacija, ne zavisi isključivo od pravila za obračun parničnih troškova. Greške u presudama zavise od kvaliteta i pouzdanosti informacija, strane u sporu koja otkriva informacije, iskustva parničnog sudije, broja predmeta po sudiji i dr. Realno je očekivati da u sporovima veće vrednosti, parnične stranke ulažu veći napor u otkrivanju informacija, što smanjuje verovatnoću nastanka grešaka.

Ako informacije otkriva parnična stranka koja je zaista pretrpela štetu, za očekivati je da se smanji verovatnoća pojave grešaka u presudi. Međutim, moguće je da strana koja je načinila štetu strateški odašilje lažne informacije, što povećava verovatnoću pojave grešaka u presudi. "Veći napor u otkrivanju informacija strane koja nije prekršila pravnu normu, smanjuje verovatnoću nastanka greške tipa I, a veći napor strane koja je prekršila pravnu normu, povećava verovatnoću nastanka greške tipa II".²⁷ Osim otkrivanja informacija, jedan od važnih korektivnih mehanizama grešaka u presudama je pravo nezadovoljne strane da pokrene žalbu pred drugostepenim sudom, kao redovan pravni lek. Žalba stvara dodatne troškove, ali, u isto vreme, stvara podsticaje sudijama prvostepenih sudova za smanjenjem grešaka u budućim parnicama.

Na osnovu prethodno analiziranog modela, može se izračunati granična verovatnoća pobeđe tužioca (P^*), iznad koje će tužilac uvek pokretati parnicu. Dobijanje granične verovatnoće (P^*), pri američkom pravilu, podrazumeva izjednačavanje izraza (3) sa nulom. Granična verovatnoća (P^*) jednaka je:

$$P^* = \frac{C - q_2^*J}{(1-q_1-q_2)^*J} \quad (5).$$

Pri engleskom pravilu, granična verovatnoća P^* jednaka je:

$$P^* = \frac{2C - q_2^*J}{(1-q_1-q_2)^*J + 2C} \quad (6).$$

Bez obzira na primenjeno pravilo, racionalni tužilac će podneti tužbu ako je njegova subjektivna verovatnoća pobeđe (P) veća od granične verovatnoće (P^*), odnosno, ako je zadovoljen uslov $P > P^*$.

3. TESTIRANJE MODELA

Parnične stranke u sporu se ponašaju strateški, što utiče kako na nastanak grešaka u presudama, tako i na postizanje dogovora o nagodbi. U analizi uticaja grešaka u presudama na nagodbu može se poći od modela proveravanja²⁸. U ovom modelu, inicijalnu ponudu za nagodbu daje tužilac, a tuženi je bolje informisan od tužioca

²⁷ D.Rubinfeld, D.Sappington, „Efficient Awards and Standards of Proof in Judicial Proceedings“, *Rand Journal of Economics*, 18/2, 1987, 311.

²⁸ Model je prilagođen potrebama ovog rada i nalazi se u: K.Hylton, „Asymmetric Information and the Selection of Disputes for Litigation“, *Journal of Legal Studies*, 22, 1993, 187-210.

da li je preduzeo mere opreza od nastanka štetnog događaja. Nivo štete zavisi od nivoa preduzetih mera opreza. Na snazi je američko pravilo. Parnični troškovi tužioca i tuženog iznose C.

Ako je tuženi preduzeo mere opreza, model polazi od pretpostavke da neće biti presuđeno u korist tužioca. Tužilac nudi nagodbu (N), tako da ponuđena suma bude veća od neto koristi od parnice. Tuženi koji su preduzeli mere opreza ne prihvataju ovu ponudu, jer vrednost nagodbe prevazilazi njihove očekivane parnične troškove. Ako tužilac ponudi nagodbu koja je niža od očekivanih parničnih troškova tuženoga, logično je pretpostaviti da će tuženi prihvatiti ponudu. Međutim, ako se tuženi koji nije preduzeo mere opreza ponaša strateški, on može odbiti ponudu, i tako poslati lažni signal o preduzetim merama opreza. Prema tome, nagodbu (N), odbio bi i jedan broj tuženih koji nisu preduzeli mere opreza.

Budući da će jedan broj tuženih, koji nisu preduzeli mere opreza, odbiti nagodbu (N), proizilazi da nagodba nikada ne može biti na nivou koji bi prihvatili samo tuženi koji su preduzimali mere opreza. Ponuda za nagodbu mora biti veća. Tužilac će uvek ponuditi početnu nagodbu (N), tako da bude zadovoljen uslov:

$$N > q_2 * J + C \quad (7).$$

"Neka se učestalost (frekvencija) sa kojom tuženi koji nije preduzeo mere opreza, odbija nagodbu, obeleži sa S1, tako da je S1 veće od nule."²⁹ Verovatnoća da će tuženi koji je preduzeo mere opreza odbiti početnu nagodbu N jednaka je 1.³⁰ Da bi se dobila verovatnoća da će tuženi koji nije preduzeo mere opreza odbiti početnu nagodbu, neophodno je primeniti Bajesovo pravilo (*Bayes Rule*)³¹. Pravilo se bazira na uslovnim verovatnoćama. Primenom Bajesovog pravila može se izračunati verovatnoća da tuženi koji nije preduzeo mere opreza odbija nagodbu (Pr):

$$Pr = (S1 * P) / [(S1 * P) + (1-P)] \quad (8).$$

Revidirana verovatnoća (Pr) zamenjuje verovatnoću P iz izraza (2), pa je verovatnoća da će sudija izreći presudu u korist tužioca:

$$Pk = Pr * (1 - q_1) + (1 - Pr) * q_2 \quad (9),$$

odnosno:

$$Pk = \{(S1 * P) / [(S1 * P) + (1-P)]\} * (1 - q_1) + \{1 - (S1 * P) / [(S1 * P) + (1-P)]\} * q_2 \quad (10).$$

Prvi član na desnoj strani izraza (10) pokazuje uslovnu verovatnoću da će tuženi koji nije preduzeo mere opreza odbiti nagodbu, a biće presuđeno u korist tužioca. Drugi član pokazuje uslovnu verovatnoću da će tuženi koji nije preduzeo mere opreza odbiti nagodbu, a biće presuđeno u njegovu korist. Budući da je polazna pretpostavka modela da je S1 veće od 0, povećava se ponuđena vrednost nagodbe. Strateško ponašanje tuženih koji nisu preduzeli mere opreza, a odbijaju nagodbu, povećava verovatnoću nastanka greške tipa II (q2).

Smanjenje asimetrije informacija dovelo bi do drugačijeg epiloga. Naime, ako bi tužilac imao pouzdane informacije o preduzetim merama opreza tuženog, subjektivna verovatnoća pobede tužioca (P) bi se približavala jedinici, a verovatnoće grešaka u presudi (q1 i q2) bi težile nuli. Odbijanje nagodbe tuženog bio bi slab signal tužiocu o stvarno preduzetim merama opreza. Posledica je da tužilac ne bi revidirao subjektivnu verovatnoću pobede. Ako bi tužilac bio informisan da je tužilac preduzeo mere opreza, u ovom modelu, ne bi došlo do parnice. Pretnja tužioca pokretanjem parnice ne bi bila kredibilna.

²⁹ K. Hylton, 195.

³⁰ To je posledica polazne pretpostavke modela da će uvek biti zadovoljen uslov u izrazu (7).

³¹ Suština Bejzovog (Bajesovog) pristupa je da se utvrdi matematičko pravilo koje objašnjava kako treba promeniti postojeća uverenja u svetlu novih dokaza, odnosno informacija. Za dva slučaja A i B teorema glasi:

$$P(A|B) = \frac{P(B|A) \cdot P(A)}{P(B)}$$

gde je: P(A) verovatnoća slučaja A, P(B/A) verovatnoća slučaja B pod uslovom da se dogodi A, P(B) verovatnoća slučaja B.

Greške u presudama značajno utiču na očekivane parnične troškove tuženoga. Očekivani parnični troškovi tuženoga koji je preduzeo mere opreza mogu se predstaviti na sledeći način:

$$OT = q^2 * J + C \quad (11).$$

Očekivani parnični troškovi tuženog koji nije preduzeo mere opreza jednaki su:

$$OT = (1 - q_1) * J + C \quad (12).$$

Smanjenje verovatnoće greške q_1 , povećava očekivane troškove tuženoga koji nije preduzeo mere opreza. Smanjenje verovatnoće greške q_2 , smanjuje očekivane parnične troškove tuženoga koji je preduzeo mere opreza. Iz prethodnog nalaza proizilazi da smanjenje grešaka u donošenju presude oba tipa povećava zonu prihvatljivih vrednosti nagodbe za tužene koji nisu preduzeli mere opreza i, u isto vreme, smanjuje zonu prihvatljivih vrednosti nagodbe za tužene koji su preduzeli mere opreza. Drugim rečima, tuženi koji nisu preduzeli mere opreza prihvataju nagodbu, i povećava se učešće tuženih koji su preduzeli mere opreza, a odbijaju nagodbu i učestvuju u parnici.

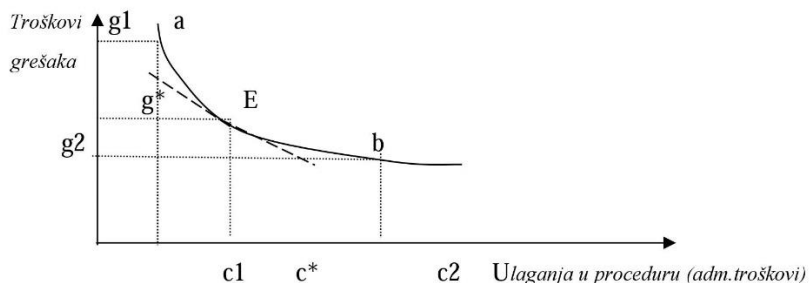
4. TROŠKOVNI PRISTUP MODELU

Pojava grešaka u presudama utiče kako na privatne troškove parničnih stranaka tako i na društvenu efikasnost. Budući da je asimetrija informacija verni pratilac parnice, uvek se javlja određena verovatnoća nastanka greške. Usled toga, može se postaviti pitanje optimalnog nivoa grešaka u presudama koji minimizira društvene troškove parnice. "Centralno pitanje u analizi parničnog postupka je balansiranje između troškova dodatne informacije i koristi od smanjenja grešaka."³²

"Drugim rečima, između troškova grešaka u presudama i ulaganja u parničnu proceduru (administrativnih troškova) parnice javlja se *trade-off*. Što je parnična procedura kraća i jednostavnija, manja su ulaganja (administrativni troškovi), a veća verovatnoća grešaka u presudi, pri ostalim nepromenjenim uslovima."³³

Ovaj *trade-off* se može predstaviti grafički, pretpostavljajući da svako dalje ulaganje u parničnu proceduru (uvećanje administrativnih troškova), nakon dostignutog optimuma, smanjuje troškove greške u presudama, ali u sve manjem obimu. Troškovi greške u presudama zavise isključivo od ulaganja u proceduru.³⁴

Grafik 1. *Trade-off između troškova grešaka u presudama i ulaganja u proceduru (administrativnih troškova)*³⁵

Na grafiku se može uočiti da je društveni optimum postignut u tački *E*, gde je minimizirana ukupna suma društvenih troškova parnice (troškova grešaka u presudama i administrativnih troškova ($g^* + c^*$)). Dalji ulaganje u proceduru, nakon postignutog optimuma, smanjuje troškove grešaka ali sve sporije. Ako je, na primer, pravni sistem organizovan na način predstavljen tačkom *a*, parnična procedura je jednostavna i zahteva niske administrativne troškove ($c1$), ali su, zbog toga, troškovi grešaka u presudama ($g1$) visoki, pa su ukupni društveni troškovi ($c1 + g1$), veći u tački *a*, nego u tački optimuma *E*. Tačka *b* prikazuje neefikasan pravni sistem, ulaganja u proceduru su visoka, pa tako visoki administrativni troškovi ne mogu biti kompenzovani koristima smanjenjem grešaka u presudama.

³² R. Cooter, D. Rubinfeld, 108.

³³ F. Cabrillo, S. Fitzpatrick, *The Economics of Courts and Litigation*, Cheltenham, 2008, 74.

³⁴ Ekonomski posmatrano, deluje zakon opadajućih prinosa od ulaganja u proceduru (prinosi su koristi od smanjenja grešaka u presudama).

³⁵ Grafik je modifikovan za potrebe rada na osnovu grafika koji se nalazi u: Geoffrey P. Miller, „The Legal-Economic Analysis of Comparative Civil Procedure”, *American Journal of Comparative Law*, 45/3, 1998, 914.

Na osnovu grafikona, može se analizirati kako visina administrativnih troškova utiče na broj parnica. U analizi se polazi od pretpostavke da tražnja za parnicama zavisi od visine parničnih troškova³⁶: što su parnični troškovi niži, to je veća tražnja za parnicama i obrnuto. Ako se smanje administrativni troškovi³⁷, kretanje iz tačke *b* ka tački *E* povećava očekivani broj pokrenutih parnica. Smanjenje administrativnih troškova izaziva povećanje troškova grešaka u presudama i stvara dodatni problem. Naime, "povećanje broja parnica, usled smanjenja administrativnih troškova, može dovesti do preterane prevencije. Ako je prevencija veća od optimalne, onda je moguće da društveni troškovi preterane prevencije budu viši u odnosu na društvene koristi zbog smanjenja administrativnih troškova."³⁸. Ipak, preterana prevencija je privremenog karaktera, jer protokom vremena, štetnici menjaju svoje ponašanje, preduzimajući optimalne mere opreza.

5. REZULTATI I DUSKUSIJA

Budući da greške u presudama i visina administrativnih troškova utiču na broj pokrenutih parnica, mogu se analizirati podsticaji zakonodavca u cilju dostizanja društveno optimalnog broja parnica. U analizi se polazi od predstavljenog modela koji pratio uticaj grešaka na odluku tužioca da podnese tužbu. Na snazi je američko pravilo za obračun parničnih troškova. Po je subjektivna verovatnoća pobeđe tužioca pri kojoj je broj parnica društveno optimalan, i neka zakonodavac poznaje ovu verovatnoću. Granična verovatnoća pobeđe tužioca P^* (izraz 5) može biti veća ili manja u odnosu na optimalnu verovatnoću P_o . Pitanje je na koji način približiti graničnu verovatnoću P^* optimalnom nivou P_o ?

Prvo, ako je granična verovatnoća P^* manja od P_o , broj parnica biće veći u odnosu društveno optimalan broj parnica. Da bi se broj parnica smanjio i doveo na društveno optimalan nivo, zakonodavac može propisati kaznu k , koju će sudovi naplaćivati tužiocima koji izgube parnicu. Nakon uvođenja kazne k neto korist od parnice tužioca iznosi:

$$NK = [P^*(1 - q_1) + (1 - P)^*q_2]*J - C - k * [P^*(1 - q_1) + (1 - P)^*q_2]*J. \quad (13).$$

Ako se izraz (13) izjednači sa nulom i reši po P , dobiće se granična verovatnoća pobeđe tužioca P^k iznad koje će tužilac biti spreman da pokrene parnicu:

$$P^k = \frac{C - q_2*J + (1 - q_2) * k}{(1 - q_1 - q_2)(J + k)} \quad (14).$$

Iz izraza (14) proizilazi da, pri ostalim nepromenjenim uslovima modela, granična verovatnoća P^k raste, ako se povećava iznos kazne k , a važi i obrnuto. Propisivanje kazne zahteva da subjektivna verovatnoća pobeđe tužioca P bude viša kako bi bila pokrenuta parnica, što odvrća jedan broj tužilaca od pokretanja parnice. Zakonodavac pažljivim odmeravanjem kazne može uticati na smanjenje broja parnica, dovodeći do izjednačavanja verovatnoća P^k i P_o .

Drugo, ako su parnični troškovi visoki, broj parnica je niži u odnosu na društveno poželjan nivo ($P_o < P^*$), što stvara podsticaje za nedovoljnom prevencijom. U tom slučaju, zakonodavac može smanjiti visinu parničnih troškova, ili subvencionisati potencijalne tužioce, tako što će snositi jedan deo njihovih parničnih troškova u iznosu s . U slučaju subvencije, neto korist od parnice svodi se na:

$$NK = [P^*(1 - q_1) + (1 - P)^*q_2]*J - (C_p - s) \quad (15).$$

Svako povećanje subvencije s , povećava neto korist od parnice tužioca, povećavajući verovatnoću pokretanja parnice. Jedan broj lica koji su bili odvrćeni od pokretanja parnice, koriste subvenciju kako bi pokrenuli parnicu. Sud može odmeriti optimalni nivo subvencije s , koji će graničnu verovatnoću pobeđe P^* , smanjiti na društveno optimalni nivo verovatnoće P_o . Optimalni iznos subvencije s , pri kome se izjednačavaju ove dve verovatnoće dobija se na sledeći način:

$$s = (C_p - q_2*J) - P^*(1 - q_1 - q_2)*J \quad (16).$$

³⁶ Visina parničnih troškova predstavlja „cenu“ parnice.

³⁷ Smanjenje administrativnih troškova smanjuje i parnične troškove (cenu parnice) koji su deo administrativnih troškova. U isto vreme, smanjuje se i ulaganje u parničnu proceduru.

³⁸ F.Cabrillo, S.Fitzpatrick, 76.

³⁹ M.Polinsky, S.Shavell, 103.

Iznos subvencije mora biti pažljivo odmeren, jer subvencionisanje parničnih troškova, iznad optimalnog nivoa može dovesti do povećanja broja predmeta po sudiji, zastoja u postupcima i povećanja verovatnoće grešaka u presudi.

Predstavljeni model kazni i subvencija ne opisuje, u potpunosti, stvarnost parničnog postupka. Naime, jasno je da se problem preterane ili nedovoljne prevencije ne može rešiti isključivo sistemom subvencija i kazni. Takođe, postavlja se pitanje na koji način je, u modelu, određena granična verovatnoća P^k . U modelu se apstrahuje mogućnost da zakonodavac propiše kaznu ako tužena strana izgubi parnicu. Pri engleskom pravilu, ta "kazna" je obaveza tuženoga da nadomesti parnične troškove tužiocu.

6. ZAKLJUČAK

U svakom pravnom sistemu greške u presudama parničnih sudova predstavljaju neminovnost. Osnovni razlog pojave grešaka leži u asimetriji informacija i strateškom ponašanju parničnih stranaka. Greške u presudama utiču na odluke parničnih stranaka o pokretanju parnice i sklapanju dogovora o nagodbi, nezavisno od pravila za obračun parničnih troškova. Usled pojave grešaka, mogu se javiti podsticaji za preteranom ili nedovoljnom prevencijom od nastanka štetnog događaja. I preterana i nedovoljna prevencija povećavaju društvene troškove parnice, smanjujući društvenu efikasnost. Budući da sistem kazni i subvencija ne može u potpunosti rešiti problem društveno optimalnog broja parnica, neophodno je iznaći mehanizme putem kojih bi broj grešaka u presudama bio sveden na društveno optimalni nivo. Veće ulaganje u sudski sistem putem kontinuiranog obrazovanja sudija, njihove obuke, povećanja plata i uvođenja savremenih tehnologija (veće ulaganje u parničnu proceduru) može smanjiti broj grešaka. Međutim, prilikom izbora strategije smanjenja grešaka treba biti oprezan, jer povećani administrativnih troškova može prevazići uštede od smanjenja grešaka, smanjujući društvenu efikasnost. Osim toga, postavlja se pitanje da li budžet koji je predviđen za sudski sistem može podržati izabranu strategiju. Zato je neophodno da državni organi pažljivo prate *trade off* između administrativnih troškova i troškova grešaka u presudama, i u skladu sa svojim mogućnostima, razmotre moguće pravce delovanja ka dostizanju društveno optimalnog broja parnica

LITERATURA

- [1] F. Cabrillo, S. Fitzpatrick, *The Economics of Courts and Litigation*, Cheltenham, 2008.
- [2] R. Cooter, D. Rubinfeld, *Economic analysis of legal disputes and their resolution*, *Journal of Economic Literature*, 27, pp. 1067-1097, 1989.
- [3] K. Hylton, *Asymmetric Information and the Selection of Disputes for Litigation*, *Journal of Legal Studies*, 22, pp. 187-210, 1993.
- [4] G. Miller, *The Legal-Economic Analysis of Comparative Civil Procedure*, *American Journal of Comparative Law*, 45/3, pp. 905-918, 1998.
- [5] M. Polinsky, S. Shavell, *Legal Error, Litigation, and the Incentive to Obey the Law*, *Journal of Law, Economics, and Organization*, 5/1, pp. 99-108, 1989.
- [6] D. Rubinfeld, D. Sappington, *Efficient Awards and Standards of Proof in Judicial Proceedings*, *Rand Journal of Economics*, 18/2, pp. 308-315, 1987.